

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 22. velikiga travna (maja) 1850.

List 21.

Kmetijske skušnje.

(*Razpočene kosé in sèrpe zavariti ali zalótati.*) Nar boljši kosé se nar raji razpočijo, in kosci pravijo, de take kose niso potem večidel za nobeno rabo več. Take razpočene kosé in sèrpe popraviti, oznani nek kmetovavec na Parskim poterjeno pomoč, ki v temle obstoji: Razpóka naj se nar poprej dobro očedi, in z razribanim in enmalo pomočenim Benecjanskim boraksam (neko sorto mórske solí, ki se v štacunah in apotekah dober kup dobi) namaže; potem naj se na takó namazano razpoko položí majhen kosček čistiga kufra ali pa mesinga. Potem naj si pripravi kovač kleše, ki so znotraj na ustih popolnoma ravne, de se zamore žnjimi razpoka, ki se ima zavariti, povsod enakomerno vkup stisniti. Takó napravljene kleše naj se potem razbelijo in s takó razbeljenimi klešami naj se kósa ali sèrp po razpoki vkup stisne; kmalo se kufer ali mesing raztopí in z boraksam vred razpoko zavarí.

Kakó dolgo naj se s klešami razpoka derží, de je dobro zavarjena, se ravná po vročini kleš, in potem ali se je kufer ali pa mesing za varenje vzel. Vsak kovač, ki je to le ene dvakrat poskusil, bo potem lahko pravo ravnanje zadél.

(*Pomoč zoper bolhe na zelji ali kapusu.*) Vsacimu kmetovavcu je znano, kako nadležne so včasih bolhe zelju ali kapusu. Pa nobeden še ni praviga pomočka znajdel, zató kér ni vedil, de je z kapusovim sémenam tudi bolhe sejal. In zares je taka. Jajčka bolh so v sémenu samimu skrite, tedaj se zamorejo le v sémenu pokončati. Eno dobro uro tedaj, preden se séme seje, ga namakaj v sòlni vodi ali v neprehudim lugu; preden ga pa seješ, ga daj spet posušiti, — potem ga vséj — in nič ne bo bolh!

(*Prav velika čebulja se da zrediti*), če tisto čebuljo, ki jo misliš spomladi vsaditi, čez zimo blizo peči obesiš ali položiš, de se skorej popolnoma posuši. Na spomlad se v zemljo vtakne, in kér skorej nič stebelj ne požene, zraste takó velika kakor répa, včasih en funt težka.

Pomenki in sklepi kmetijske podružnice v Planini.

(Dalje.)

Gosp. M. Milave je priporočil:

Skerb za večí pridelke živinske klaje.

Gnjilína krompírja, ki se je na Notranjskim že več lét poredama pokazala, je marsikteriga kmetovavca napravila, de je le tretji dél scer za krompír odločniga zemljiša za krompír, drugo tretjínko za turšico, tretjo tretjino pa za deteljo odločil. V ta namén se navadna detelja s tretjim delam pahovke ali erníce zmešana in pod ječmen vsejana, na mastni in dobro pognojeni zemlji prav dobro obnaša; v prvim létu po

požetim ječmenu se do konca veliciga serpana silno pomnoží in pokošena in posušena da dobro klajo, po košnji pa dobro sterniša za pašo; — v drugim létu pa se da trikrat pokositi in donese veliko tečne klaje. Mešanje detelje s pahovko da veliko dobička. Tretje léto se deteljše podorje, in takó očišena zemlja je potem za mnoge druge pridelke pripravna.

De se gnjilína krompírja, kolikor je moč, odverne, naj se njiva v jeseni gnojí in gnoj podorje; drugo spomlad pa, kakor hitro se da, naj se spet, in preden se krompír sadi, še enkrat orje. Takó vdelani gnoj je veliko boljši za krompír, kakor sirov (frišen). V jeseni naj se krompír skoplje, kader je dobro dozoril, to je, o sv. Mihelu.

Tudi metelko je priporočil g. Milave, vender le bolj tistim kmetijam, ki imajo veliko zemljiša in ne preveč mokrotne in merzle zemlje. Nar boljši čas za setev je mali ali veliki traven; seje se enmalo bolj redko od navadne detelje, zató kér se bolj obrase; za 1 mernik ječmenove posetve je dovelj ena četert mernika metelčniga sémena.

Za poboljšanje senožet naj kmetovavci posebno skerbé, de vsako léto germovje, ki se je tū ali tam zarase, vūn porujejo, kamnje z njih poberó, grabne in luknje poravnajo s cestnim blatam ali drugo sodergo in potem s pahovko obsejejo, ki naj se z grabljami pod zemlo spravi, de hitrejši kaliti začnè. Kertíne naj se o jeseni in spomladi, preden trava rasti začnè, pridno razmečejo. Taka po zimski zmerzljini zrahljana perst kertín je senožeti tečna.

Mah po senožetih naj se pokončá s pepélam, s pèrgo, s cestnim blatam; za take senožeti, ki so polne mahú, je dobra pernica (Queckenwurz), tisto nadležno plevélo, kteriga se na njivah pri oranju dostikrat veliko najde, in ki prepléta s svojimi dolgimi koreninami cele njive. Na spomlad pri oranju njiv se nabere lahko veliko pernice, ktera naj se na takšne majhne kosčke razseka, de na vsaki štiblici eno ali dve očesi ostanete. Z maham debelo zarašena senožet naj se preorje in povleče, potem pa razsekana pernica, ki se je do téh mal v mokrotnim in hladnim kraji spravila, prav gosto na senožet poseje, povleče in z valarjem dobro povalí. Pernica da brez gnoja veliko dobre klaje; če se pa senožet verh tega še pognojí, pa še veliko več, scer pa tudi mah takó spodjé, de ga popolnoma pokončá.

Tudi močirne senožeti, ki dajo slabo kislo mèrvo, se morajo pridno gleštati. Perva potreba je, de se dovelj primerno globokih in širokih grabnov po njih napravi, po kterih se voda odteka. Potem naj se na take senožeti o jeseni dovelj konjskiga blata navozi, po njih enako raztrosi, na spomlad pa spet z njih počedi in domú na gnojniše zvozi. Skušnja je pokazala, de konjsko blato merzlim in močirnim senožetim posebno dobro tekne; ko je pa svojo dolžnost na njih storilo in se je potem z drugim gnojem na gnoj-

nisu zmešalo, je pa potem tudi za njive dobre. — Tudi pepél se je prav dober skazal.

Je pa senožet prav močír ali mah (Morast), je treba za vodotoke po skopanih dostojnih grabnih skerbeti, in de se prerahla zemlja dovelj vterdi, peska, šute in enake soderge na-nje navoziti, de ji dobro podlago da in zemljo zboljša.

Takó ogleštane senožeti naj se ogradí, de se poversina dovelj vsede in posuši, in de se živina ne pase po njih in globokih jam ne naredí, kjer stopa, — scer ti ne bo senožet nikdar lepo ravna.

Na močirnih senožetih se pa da nar hitrejši in nar lože plot iz vèrbjih véj napraviti; na tistim koncu, kjer se v zemljo vtaknejo, naj bojo slab palec debele in nekoliko ošpicene, brez stranskih mladík; na spomlad, ko je zmerzovati jenjalo, naj se pol čevlja globoko v zemljo vtaknejo; v visokosti pol sežnja (klaftre) naj poprek po njih leskovce, na debelim koncu pol palca debele, privežejo. Že v prvem létu se da na to vižo stanoviten plot z majhnim trdam napraviti.

(Dalje sledí.)

Nove kmetijske podružnice na Krajskim.

V podružnici Višnjagorsko-Zatičinski so bili 29. mal. travna izvoljeni: za predsednika gosp. Janez Kopecki, fajmošter v Zatičini; — za odbornike pa gosp. Ivanc Franc, v Grundlju, gosp. vitez Benjamin Födransperg, v Hudim, gosp. vitez Anton Widerkhern, v Mali Loki, in gosp. Hribar Franc, v Podgabru.

V podružnici Novomeški je bila 13. t. m. volitev, in so bili izvoljeni: za predsednika gosp. vitez Anton Fichtenau, — za odbornike pa gosp. Dr. žlah. Juli Vest, gosp. Karl Fabiani, gosp. Bernard Hochmayer in gosp. Franc Germ.

V podružnici Podpeč-Zaloški je bila volitev 16. t. m., pri kateri so bili izvoljeni gosp. Juri Račič za predsednika, — gosp. Janez Thomann, gosp. Gašper Švab, gosp. Janez Detela in gosp. Kajetan Šuller za odbornike.

Takó so večidel že vse podružnice vstanovljene in bojo v prid domačiga kmetijstva svoje opravila začele. —

Podružnica Radoljska je imela 18. dan preteč. mesca svoj prvi shod, pri katerim so med drugimi rečmi posebno pomenki zastran varstva gojzdov važni bili; zapisnik (protokol) te reči je poslal gosp. predsednik podružnice središnjemu odboru kmetijske družbe v predlogo višjemu vodstvu. —

Odbor Idrijske podružnice je oznanil kmetijski družbi, de prvi velki zbor te podružnice bo 17. dan prihodnjiga mesca (rožnika) dopoldne.

Korístnost rastlinoznanstva.

Pretekli teden je gosp. Andrej Fleišman, naš izverstni rastlinoslovec, v Ljubljanski živinozdravniški šoli začel podúk rastlinoznanstva, sosebno tistih rastljin, ktere mora živinozdravnik poznati, de vé razločiti trave, ki so za kermo dobre od slabih, de pozná zeliša, ki so zdravila, in vé, ktere so strup. Živinozdravniku na deželi, ki si zdravila sam nabíra, de mu jih ni treba iz dragih lekarnic kupovati, de tedaj zamore tudi živino boljši kup ozdravljati, je ta vednost posebno potrebna; pa tudi zató mora dobre, škodljive ali clo strupene zeliša dobro poznati, kér živina večkrat po klaji v hlevu ali po paši zbolí, in je tedaj treba vediti: ali ni kaj strupeniga vžila. Zavoljo tega je vodstvo imenovane šole g. Fleišmana naprosilo, de naj, kér mu je vsaka rastljina pri nas natanjko znana, prevzame očitni podúk rastlinoznanstva za

učence živinozdravniške šole, kar je on tudi rad storil.

V sredo je začel učenje z nagovorom na učence v živinozdravniški šoli, kteriga zdej vsaki dan, razun sabote, nedelje in praznikov, od 5. do 6. ure popoldne daje v botaniškem vertu, kér pravo poznanje rastljin se ne da doseči iz bukev in malanih podob, ampak tam, kjer zeliša rastejo.

Nagovor,

s kterim je gosp. Fleišman podúk rastlinoznanstva v domačim jeziku začel, se pa takóle glasi:

„Ljubi učenci! Rad sim se udal častnemu poklicu, Vas podučiti v rastlinoznanstvu, de boste poznali tiste zeliša, ki so živini tečne, škodljive, zdravilne in strupene. Čakal sim pa s tem podukam takó dolgo, de je čas prišel, o kterim nam je ljubeznjiva natora spet svoje rastlinske zaklade iz zemlje pokazala. Ta čas je zdej tukaj; zató se bomo zdej poprijeli tega poduka. Narpoprej vam pa čem namén in veliko koristnost tega znanstva sploh enmalo razložiti in povedati, kje, kaj in kakó se boste učili.

Rastljinstvo, naj bo travje, zelišstvo, germovje ali drevje, je neprecenljiva podpora našiga življenja, in takó koristno in potrebno, de, ako bi nas ne bil modri Stvarnik ž njim podaril, bi nam skorej ne bilo moč živeti. To lahko vsak spozná, če je še takó prost in neveden, če le enmalo okolj sebe pogleda, kaj de vse iz rastljinstva za mnoge potrebe ljudi in žival rabimo. In če dalje premislimo, kakšna bi bila na svetu, če bi rastljinstva ne bilo! Kakšna je že pozimi, kadar sneg zapade in nam rastljine in zemljo pokrije! Vse je pušto, kamor se pogleda; vse žalostno in neprijetno; otožnost in žalost nas spreha.

Vsa druga je na spomlad, kadar narava zgubi sneženo in ledeno odejo in se rastljinstvo spet oživi. Že perve cvetlice, ki se iz zemlje prikažejo, nas razveselé, de je kaj — še bolj pa smo veseli, če pogledamo po ravninah in dolínah, planínah in hribih, in zagledamo brez števila veliko cvetlic, ki se lesketajo v mnogih pisanih barvah in puhté prijeten duh iz sebe, de vsaciga človeka, ki ni ledeniga sercá, od nježne mladosti noter do stariga sivčika, živo veselje presúne.

Pa ne le človek, temuč tudi živalstvo se veseli prerojene narave, ktera mu zdaj ponudi za življenje toliko živeža, brez kteriga bi ne móglo obstati.

Iz tega, kar sim vam, ljubi učenci! tukaj ob kratkim pred oči postavil, spoznate neizmerno dobroto previdnosti božje, ki jo je vsim stvarém na zemlji porastljinstvu naklonila, — pa ne samo zató, de bi ga le imeli, gledali in le tje v en dan vživali, ampak zató, de bi se ga v splošni prid vsih stvari prav poslužili, za česar je vstvarjeno bilo.

Ako ga pa hočemo v naš prid prav obračati, ga moramo nar poprej prav poznati, — in zató je treba podučjenja.

Podúk v rastljinstvu, ljubi učenci! se zamore pa le tam prav natanjko deliti in dobro razjasniti, kjer so rastljine večidel vsih plemén in klasov vkupej sostavljene; — prvič zató, de se ne vidijo le take, ki so za rejo, za zdravila, ki so škodljive ali strupene, ampak zraven tudi vse tiste, ki so tem podobne in se lahko ž njimi zmešajo, de se po taki zmešnjavi dostikrat velika škoda ali nesreča zgodi, kakor žalostne skušnje učé; — drugič pa tudi zató, de se rastljine takrat viditi zamorejo, kadar začno kalí poganjati, kadar cvetó, séme, zernje in sad donašajo noter do časa, de dozoriijo in se obleté. Zakaj nektere rastljine se v teh časih tako zlo spremené, de, če bi kdo eno rastljino popred vidil, preden cvetè, in spet potém, kadar cvetè ali kadar séme obrodi, bi mislil, de je čisto druga, ako je ni dobro in natanjko poznal. In zató je treba, de se večkrat v létu pregledujejo.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 29. velikiga travna (maja) 1850.

List 22.

Opomín kmetovavcam za živino o polétinskim času.

Komaj nas je mraz zapustil, je nastopila že huda vročina. Vročina je pa grozno hud sovražnik živine.

Kakor smo v Novicah vsako léto storili, de smo kmetovavce opomnili za živino skerbeti, de po vročini ne zbolí, jih opomnimo tudi létas, de naj skerbé o pravim času, de jim živina ne zbolí. Že smo imeli ta teden nekiga konja v Ljubljanski živinski zdravilnici, ki je prejahan, na naglim črnim prisadu zbolel.

Tréh reči tedaj posebno opomnimo kmetovavce:

1) Naj napravijo, de so hlevi o hudi vročini, kar koli je moč, hladni. V soparčnih in vročih hlevih tečí veliko bolezin.

2) Naj se živina o hudi vročini v delu ali teku preveč ne prežêne. Bolje je, če s živino eno uro zamudiš ali če si kakšne groše menj zaslužiš, kakor če ti pogíne.

3) Vode, vode, dobre čiste vode naj nikdar poléti pomanjkanja ne terpi. Hladna voda o hudi vročini je neprecenljiva dobrotá za živino. Zatorej še enkrat rečemo: le vode, vode, vode!

Huda vročina dela gosto, černo, prisadno kri, iz ktere izvirajo pri živini vsaciga pleména mnogoverstne bolezni, — hladna voda pa z obilnim kislicam, ki ga v sebi ima, redkuje, čisti in oživlja kri in krepča živino.

De se pa hudo vroči in pôtni živini ne sme berž hladne vode piti dati, ali spôteno kopati, to vsak umen kmetovavec sam vé. Shladiti se mora poprej.

Kmetijski svéti gospodarjem in **gospodinjam.**

(Kakó srovo (frišno) klajo živini pokladati.)
Vodila ali (regelce) pri srovi klaji so téle: 1) Prenagel skók od srove klaje na suho ni dober; 2) kér srova klaja rada živino napenja, se mora srova (zelena) klaja le po malim in po redú dajati; 3) je srova klaja zlo sočna in vodena, je treba pred srovo klajo vselej nekoliko rezance ali scer suhe klaje dati, de živina srove prepožrešno ne žrè; 4) koj po srovi klaji naj se nikdar ne da živini piti, scer jo napenjati začnè; 5) srova klaja naj se vsak dan (frišna) domú prinese in poklaja; delj časa nakopičena se spridi; 6) ima srova klaja dolge stebila, je za živino bolje in tudi več zda, ako jo gospodar rezati da.

(De žarkovo srovo maslo ali puter spet dobro postane), naj se raztopí, posname in oprážene (geróštete) skorje kruha va-nj pomočijo. Krušna skorja mu bo žarkóbo vzela, in srovo maslo bo spet dobro.

(Metelka ali nemška detelja (Lucernerklee) se da za človeško jed kakor špinača skuhati, če se mlade perjiča od stebelj potergajo in jih potem kuharca kakor špinačo napravi.

Pomenki in sklepi kmetijske po- **družnice v Planini.**

(Dalje.)

Od živih plotov ali presk.

Priporočil A. Wilcher.

Že v létu 1771 je bila gojzдна postava dana, kér za mertve ograje se dosti dobriga mladiga in za druge potrebe rabniga drevja pokvari, de naj se po vsih soseskah živi plotovi napravijo.

Glejte! koliko lét je preteklo in zmiram smo še pri starim ostali, čeravno od léta do léta je večí pomanjkanje lésa.

Nar boljši nasad za živo grajo je beli tern, gaber, in maklen, — tode, pri nas, kjer večkrat voda nastopi, in celo ravnino zalije, bi taki zasad, ravno nasajen, voda zadušila, in vse délo in vès trud bi bil zastonj.

Tudi meni se je taka godila. Kér pa sim si terdno naprej vzel, okolj vsih svojih lastín žive plotove imeti, sim takóle začel:

Spomladi ali boljše še o jeseni sim skopal eno ped globok in en čevelj širok graben; sim narezal en perst ali pale debele vèrbave in jagnične po tri pedi dolge šibe, ter sim jih takó v graben po vprek zagrebil, de so le eno stoječo dlan vùn molele; potem sim dober plot napravil, de je moj sadež pred pašno živino obvarovan bil. V štirih ali v petih létih je živa preska takó jako in gostó pognala, de ni bilo potreba več družiga plota. Že v tretjim létu se nektère mladike v kito povijó, in veršiči posekajo, de se meja bolj zgostí.

Brez vsiga prerahljanja stoječe kole na ravnost v tla zasaditi ali clo zabiti, je slabo; nikoli se ne morejo v dobrim rastu ponèsti, prvič zató ne, kér pri zabi-janji se ljubad ozuri ali odere, večidel se očí zmastijo, de le maloktero v korén požene, — drugič zató ne: kér pride kol ali zasad marveč le v slabo mertvo zemljo, in tretjič, kér le toliko očí kalí, kolikor je kola zvunej zemlje. Nepridno je pa, če se po navadi krajši kol v tla zabije, in daljši na verhu pustí. Kakó zamore taka šiba gnati, od kod svoj živež za tolikanj očí dobiti, če deblo še ukoreninjeno ni?

Zató tedaj svetujem vsim tistim, ki hočejo v malo létih k dobri živi ograji priti, se po ti moji skušnji zadržati.

(Dalje sledí.)

Kakó bojo sodbe po novih posta- **vah?**

ali

kaj je poróta ali sódba po prisežnih možéh ali porotcih?

Ena nar imenitniših novih naprav našiga vstavniga vladarstva, ki je velike velike hvale vredna, je poróta ali sodba po prisežnih možéh ali porotcih,

ostalo. Kakor so oče vpregali, vprega sin, in vsak se boji drugo šego vpeljati, zbog sosedov, de bi se mu ne posmehovali. — Če brez vsih predsodkov pamet poslušamo, bo nam rekla, de naj vola tako vprežemo, kakor nar ložeje vleče. Pustim vse prisposodblanje drugim, in le rečem, de po moji misli, je homot za govedino vprego pripravnejši od vsake druge naprave. Najmo prevdarjenje, in vprašajmo le skušnjo. V homotu gre vol pri še toliki teži, ki jo pelja, ravno ko bi se sprehajal; nič ga ne teži, nič ga ne boli. Zato so tudi taki voli dobro rejeni, debeli, močni. Pod izesam se ne more z glavo ganiti; glava je tudi pri volu nar žlahnejši del, in vsakimu se mora boga srota v serce usmiliti, ko vidi, kako silno se napenja, ako težko vleče. Jarem je toliko prikladnejši, kolikor se več homotu bliža; pa po nobeni ceni se ne morem sprijazniti z jarmi, kakoršne v Terstu samotežniki rabijo. Če se kje uboga žival terpinči, tako gotovo v taki vpregi. Vrat, ves oglodan in ranjen, bi mogel neusmiljeniga volarja opomniti, de vsak pertis zaboli; pa kaj se volár mara za vola? On misli, če kaj misli, kakor tisti menih, ki so ga konji težko na hrib vlekli: zakaj pa je vol, in ne gospod? in pretepi ubogo stvar, in jo kolne, de se bliska; in potrati s takim naganjenjem toliko lepiga časa, de bi dvakrat lahko perpeljal. — Alj tako djanje ni greh? Alj ni greh pohujšanje, ki se s tem otrokam daje, kateri tako divjanje, tako neumno razsajanje nad nedolžno živino gledati ino slišati morajo? — Alj ni to greh, se šege deržati, ktera take nasledke ima? Tudi narodi imajo svoje otročje in možke léta; Slovenci bodite možje, in opustite, kar v svojem narodu imate otroškiga. „Poskusite, in kar se bo vam dobro zdelo, tega se primite!“

V ličnim majhnim homotičku bi vol dvojno težo brez sile vlekel, ter urno tudi v hrib lahko stopal; veliko časa bi se prihranilo, in uboga žival se manj zdelala, takó tudi lepši se obderžala. Prav rad hočem pervimu samotežniku, ki v Terst kamenje vozi, vso napravo za tako vprego kupiti, in mu še nekaj v denarjih poverh dati, de bi se enkrat takimu terpinčenju v okom priti začelo. Vém, de v kratkim bodo dobroto take vprege vsi, katerim je živina draga, spoznali, in se je prej alj slej prijeli, ako ravno bi jim na početku kake veči stroške, kakor dosadaj, napravila.

(Vred. Jadr. Slav.)

Pomenki in sklepi kmetijske podružnice v Planini.

(Dalje.)

Potreba živinskiga zdravnika v vsakim kantonu na deželi.

Razložil Aleks. Wilher.

Stari pregovor je: „čez zdravje ni nič.“ Alj za ozdravljanje ljudi na deželi je pri nas clo malo prevideno, za živino pa skor nič ne. Zadene tedaj kmeta, de mu kakšno živinče zbolí, nima nobene druge pomoči, kakor kar sam vé, ali kar mu kak sosed svetje, ali kak takó imenovan živinsk „arcat“ ali pa konjederec. Večidel pa, namesto pomagati, še hujši storé, kér le malo in slabo bolezin poznati zamorejo, če se še takó modre delajo.

Zató menim, de bi silno potrebno in koristno bilo, ako bi se v vsakim kantonskim poglavarstvu soseske pomenile, si izučeniga zdravnika živine najeti; za njegovo službino plačilo pa, kolikor je potreba, neke krajcarje na zemljišni davk naložiti. Če se na vsakih sto goldinarjev tega davka le 10 krajcarjev povzame, bo gotovo dovelj. Kaj storí to majhno plačilo proti velikemu dobičku in veliki dobroti, ki jo potem soseske uživajo!

Kmetijska družba naše dežele je učiliše za ozdravljanje živine in podkovanje konj v Ljubljani napravila, in vsi domorodci moramo to deželi koristno napravo na vso moč podpirati.

De se bo pa več pridnih kmečkih mladenčev v to šolo k poduku podálo, se bo le potem zgodilo, kadar bojo tam izučeni zdravniki gotovi, de bojo potem v domači deželi si svoj kruh in živež zaslužili. Ob kratkim bo imela dežela potem dovelj dobrih zdravnikov, ki bojo na podlago v živinski šoli pridobljenih podukov potem svoje lastne skušnje opirali in razjasnovali, de jim bomo zamôgli z mirnim zaupanjem svojo bolno živino izročiti. *)

C. k. licealna bukvarnica v Ljubljani.

(Dalje.)

De bi pa imenovani zavod pešati ne jel, ampak čversto napredoval, je bilo sklenjeno že prec pri osnovi bukvarnice le take bukve za očitno in občino rabo kupovati, kakoršne bodo učeniki za šolsko mladost in prijatle raznih vednost izvolili. K temu cilju in koncu si je bilo tudi tačasno visoko Ljubljansko poglavarstvo veliko zaslug pridobilo, kér je pripomoglo, de je tudi Gornjogradška bukvarnica z Ljubljansko zjedinjena bila, ktero je zgorej imenovani bukvarničar Franc Wilde po visocim ukazu 27. roznika 1798 popisal in z licealno vredil. Kmalo potem je pričel imenik pisati, v kteriga je vse bukve upisal, ktere so do léta 1801 v Ljubljansko licealno bukvarnico prišle; bilo jih je vsih skupej 13,239 zvezkov.

Po ukazu dvorne pisarnice 23. sušca 1823 so tačasni cesar Franc I. blagovolili baron Cojzovo bukvarnico za 7000 goldinarjev kupiti in zapovedati jo z Ljubljansko zjediniti; v imenovani bukvarnici je bilo 4394 zvezkov, večidel natoroslovskih, kemijskih, rudoslovskih in pa botaniških bukev.

Memo gredé se ne moremo zderžati, de bi nekdanjiga vodja latinskih šol, gospoda F. Hladnika, mnogospoštovaniga moža in veliciga dobrotnika licealne bukvarnice, v misel ne vzeli, kateri je bil v létu 1836 Ljubljanski bukvarnici 306 terdo in 339 mehko vezanih knjig večidel natoroslovskiga in botaniškiga obsežka podaril.

*) Ta misel gosp. Wilherja je velike hvale vredna, in za služi, de bi jo vse soseske po vrednosti prevdarile. Izpeljati se lahko da, tudi na to vižo, če se več sosesk vkup vzame in na svoje stroške kakiga odraseniga človeka, ki je bistre glave in slovensko brati in pisati zna, v Ljubljansko šolo pošlje in ga potem, ko se je dobro izučil, za zdravniškiga pripomočnika vdinja. Živina je kmetovavca nar večí bogastvo, in dostikrat je en konj ali ena krava vse premoženje kakiga kmetiča. Če mu zbolí, si zamore le malokje prave pomoči iskati. So scer sém ter tjé taki ljudje po deželi, ki se z ozdravljenjem živine pečajo, brez de bi pravo vednost lastnosti in natore živinskih bolezin in lastnosti in moči zdravil imeli. Prave podlage ali fundamenta jim manjka; vsa njih vednost se opira na nektare skušnje, kterih pa še prav presoditi niso v stanu, zató kér jim potrebne podlage manjka, ki se le iz praviga znanstva živinskiga trupla in njegovih delov, iz opravi vsaciga uda v zdravim stanu, iz različnosti znaminj, ktere so bolezni vti ali uni stopnji lastne i. t. d. pridobi. Če se mora čevljár, kolár, úrar, in vsak rokodelc iz perviga učiti začeti, ako hoče dober mojster postati in ne mojsterskaza, bo vsak previden človek lahko spoznal, de tudi živinozdravilstvo podúka potrebuje, ker je živinsko truplo precudna mašina, ktera se mora na tanjko v svojih opravih poznati. Le podúk iz perviga, po tem pa skušnja delata praviga mojstra v zdravništvu; sama učenost brez skušnje, je puhla vednost, — sama skušnja brez poduku razjasnjene glave je pa slepo poskušanje tje v en dan na dobro srečo, slepi kokoši enako, ki tudi včasih kakšno zerno najde. Vred.